

בוגרי חינוך ולדורף בישראל תחת המיקרוסקופ

איזה משמעות נותנים בוגרי חינוך ולדורף לתקופת בית הספר? איך הם תופסים את דרך הלימוד? מה הם חושבים על השתתפותם בהצגות? על שאלות אלה ועוד מנסה לענות מחקר חדש

מאת גלעד גולדשמידט

ומשתלבים בהם, כיצד הם מוצאים את דרכם בבטחון ועם כוחות בשנת שירות, בשירות הצבאי, בטיולים בחו"ל ובלימודים אקדמיים.

אלא שתקופתנו נגועה ברוח ה"מדעזים" ובטחון עצמי שלי ושל רעי לדרך אינו מספיק כנראה להרבה הורים, מחנכים ומתעניינים. אי לכך, שמחתי מאד שהיתה לי הזדמנות לחקור שאלה זו במסגרת לימודי לקראת התואר השלישי באוניברסיטת חיפה, בשלוש שנים האחרונות, באופן מדעי ובליזוי של אנשי מקצוע מהשורה הראשונה.

מדובר על מחקר שנעשה במתודה האיכותנית, הווה אומר, אין זה מחקר משווה וסטטיסטי, אלא כזה הבודק את השאלות הנחקרות מנקודת ראות של הבוגרים עצמם. במסגרת ראיון ארוך ומקיף, נתבקשו הבוגרים לענות על סדרה של שאלות שמנסות לבחון כיצד הם רואים את החינוך שעברו, מה הוא נתן להם, כיצד הם רואים את עצמם ואת חבריהם לכיתה ולשכבה, האם וכיצד הם מצליחים להתמודד עם האתגרים שעמדו בפניהם לאחר סיום בית ספר. במסגרת המחקר ראייתי כמעט 50 בוגרים (פחות או יותר 2 בנות ו- 1 - 2 בנים מכל שכבה של עשרת המחזורים הראשונים שסיימו את בית ספר ולדורף הרדוף ובנוסף מספר בוגרים שבקשו לבוא ולהתראיין לאחר שפרסמתי את המחקר באתר בית הספר). רובם הגדול של הבוגרים אותם ראייתי היו לפחות 12 שנה בבית ספר ולדורף, מכיתה א' ועד סיום כיתה י"ב, וחלקם גם התחנכו בגן ברוח חינוך ולדורף בטבעון, במרכז או בהרדוף. בעת

רוב ל-25 שנה שאני משוחח, מרצה, מלמד, שואל ובא במגע עם אנשים סביב שאלות הנוגעות בחינוך ולדורף. מתחילת הדרך, בשלהי שנות השמונים של המאה שעברה, כאשר כמעט לא היה אדם בארץ שידע משהו על בית ספר ולדורף ועד לימינו, בהם אלפי הורים שולחים את ילדיהם לזרם חינוכי זה והוא נלמד במכללות מורים ובסמינרים בכל רחבי הארץ; שאלה אחת חוזרת על עצמה שוב ושוב עם סיומה של כל הרצאה, שיחה או מפגש:

מה יהיה עם הילדים שמתחנכים בבית ספר ולדורף לאחר סיום בית הספר? האם הם יעמדו באתגרים שתציב בפניהם המציאות הישראלית? האם חינוך כה איכותי, שמור ו"חממתי" יכול באמת להכין את הילדים לחיים ה"אמיתיים"?

לי עצמי היתה התשובה לשאלה זו, עוד בתחילת הדרך, מובנת מאליה. האמנתי ועודני מאמין שחינוך איכותי, שמתרכז בילד עצמו ועונה על צרכיו העמוקים יכין אותו בצורה הטובה ביותר לאתגרי החיים כאדם בוגר. מדוע? פשוט משום שכוחותיו, איכותיות והפוטנציאל הטמון בו יתפתחו, וזה הדבר החשוב ביותר. כאשר הזאטוטים עמם התחלנו את בית הספר גדלו והחלו לסיים את מסע התחנכותם אצלנו, אם משום שעזבו לבתי ספר אחרים ואם משום שסיימו את כיתה י"ב - הלך בטחוני והתחזק. ראינו כיצד תלמידינו לשעבר מצליחים בבתי ספר אחרים

תלמידי כיתות י"ב של תיכון הרדוף בהפקה השנתית

במסגרת ראיון
ארוך ומקיף,
נתבקשו הבוגרים
לענות על סדרה
של שאלות
שמנסות לבחון
כיצד הם רואים
את החינוך
שעברו, מה
הוא נתן להם,
כיצד הם רואים
את עצמם
ואת חבריהם
לכיתה ולשכבה,
האם וכיצד
הם מצליחים
להתמודד עם
האתגרים שעמדו
בפניהם לאחר
סיום בית ספר

המחקר המלא ניתן להשגה באוניברסיטת חיפה וייצא גם כספר בשבועות הקרובים בגרסה יותר ידידותית וקלה לקריאה. כאן אסתפק בכמה "טעימות" שנוגעות בראיית הבוגרים את בית ספרם. מה היתה החוויה העיקרית של הבוגרים מבית ספרם? כיצד הם חווים ומתארים את תקופת לימודיהם?

1. על חווית בית הספר

כל הצעירים שלקחו חלק במחקר ראו באופן חיובי ביותר את חוויית בית הספר שעברו, להלן כמה ציטוטים:

חוויה בעיקר משמחת. בעצם כמעט רק משמחת. ברור שהיו גם קשיים, אבל הקשיים לא היו קשורים לבית ספר עצמו. ממש, ממש נהייתי.

מקום שעושה טוב ואנשים טובים. יש משהו במהות הזאת שהוא טוב שקורה למען אנשים... הכול עטוף בטוב. אני שמחה שההורים שלי שלחו אותי לבית ספר הזה, אני שמחה שהיה להם את האומץ לעשות את זה, לפחות לאימא שלי. היה נורא כיף בבית ספר. אנשים לא מבינים כשאומרים להם: היה כיף בבית ספר, זה לא מתקשר להם כיף בבית ספר.

קודם כל אני אגיד שהיה מדהים. זה חוויה עשירה להפליא... ושאני רוצה להיות מורה בבית הספר ולדורף, כן.

היה מדהים. הייתי שולחת את הילדים שלי לבית ספר כזה. היו סביבי אנשים נפלאים, אני לא יודעת אם בית ספר יכול לתת יותר ממה שהוא נתן לי...

שנערך המחקר היו הבוגרים שרואיינו בגילאים 19 עד 29. התחומים בהם התמקדו הראיונות היו: שנת שירות לפני צבא, שירות צבאי ולימודים אקדמיים. יחד עם זאת היו בוגרים רבים שהתייחסו למישורי חיים אחרים ואלו גם נכללו במחקר.

בכדי ליצור עוד נקודת ראות על הבוגרים, יותר אובייקטיבית וחיצונית, ראייתי גם אנשים שעבדו עם מספר גדול של בוגרים במסגרות שונות של שנת שירות ובאקדמיה. דבריהם מחזקים בנושאים רבים את דברי הבוגרים ומביאים גם נופך מיוחד משל עצמם.

דברי הבוגרים מציירים תמונה מאד צבעונית ורבת רושם על בית ספר ולדורף: מה היו הדברים שהיו משמעותיים עבורם, מה השאיר בהם רושם עמוק, מה לדעתם האיכויות הטובות בבית הספר ומה יש לתקן ולשנות, כיצד הם רואים את מוריהם, מה יש להם לומר על הקבוצה החברתית של הכיתה והשכבה ועוד נושאים רבים מהווים בית הספר. כמו כן מצטיירת תמונה אודות הבוגרים עצמם: מה לדעתם עיצב את אישיותם, עם אילו תכונות וכישורים הם יוצאים מדרכם החינוכית, מה תרם להם בית הספר לעומת בית ההורים, האם הם שונים מאנשים צעירים אחרים ואם כן, במה. נושא ההתמודדות עולה כמובן בראיונות כמוטיב מרכזי: האם מרגישים הבוגרים את עצמם מסוגלים, בעלי כישורים ויכולות, האם הם חוו קשיים במישורי חייהם לאחר בית הספר והאם הרגישו שיש להם כוחות להתמודד במסגרות השונות, כיצד הם רואים את עצמם ביחס לצעירים שלא עברו את דרכו של בית ספר ולדורף.

טכס סיום תיכון ולדורף בגרין מדוו, ארצות הברית

טכס סיום תיכון ולדורף בשנחאי, סין

בבית הספר בצורה מלאה חום ובהכרת תודה: זה שהכול מלווה כל הזמן בעשייה, גם שיעורים שהם עיוניים, בעשייה ממש, בציור ובפיסול ובשירה ובמוזיקה, על זה אני מדברת באושר, זאת אומרת גם אם אתה לא הכי מתחבר לשיעור זה וזה, תמיד יהיה לך משהו שתצליח להתחבר אליו, מתוך כל מיני רבדים.

אחד הדברים שאני זוכרת לאורך כל השנים זה עבודה במחברות. הציור במחברות וההשקעה במחברות. לשבת ולהעביר את הכול. זה היה משהו שתמיד נתן לי המון כוח. גם המוזיקה, השירים שהיינו שרים כל בוקר. זה משהו שמלווה אותי עד היום. זה מאוד מאוד חזק.

האומנות, ברוב המקומות האחרים פשוט לא הייתי נחשף לעולם כזה שבו אתה גם עוד פעם יכול להרגיש ולדעת שאתה עושה משהו וגם זה איזה שהוא ניתוב ועיבוד של כל מיני רגשות או תהליכים פנימיים, גם רעיונות אינטלקטואליים יותר דרך אומנות, שזה כלי מדהים. גם במוזיקה, סתם לשיר במקלה... אז היה לאומנות באמת חלק מרכזי.

4. על ההצגות

מקומן של ההצגות בלטו בדבריהם של הבוגרים, רבים חוו אותן כאירועי שיא משמעותיים ביותר: ההצגות שהיו לי חוויות מאוד חזקות ומשמעותיות, ממש כל ההצגות.

אני חושב שבסך הכול ההצגות והעבודות הגדולות, מבחינתי כחוויה חינוכית זה היה אירועי מפתח לגמרי. אני מוקיר את זה. וגם אני חושב שכמתודה זה מתודה גאונית. זה חינוך, ככה זה נראה. יש בזה את כל החומרים, את כל חומרי הגלם להתאמנות על התמודדות אנושית מורכבת.

החוויות של ההצגות הן מאוד משמעותיות, בכלל היצירה, שזה בא לידי ביטוי בשיא שלו בהצגות כי שמה לוקחים את כל הפירות של כל הדברים שלומדים

2. על תהליכי הלימוד

כאשר ניסיתי לכוון את הבוגרים לאיכויות יותר ספציפיות, מה היה במיוחד טוב ומשמעותי? עלו כמה וכמה תחומים, אחד מהם הוא תהליכי לימוד עצמם:

אני זוכר שאהבתי ללמוד. אני חושב שזה בעקבות בית ספר, אני מניח, שגיליתי שאני נורא אוהב ללמוד... כל התקופות שהם היו כזה מעבר... המעבר הזה. ללמוד כי זה מעניין וללמוד כי זה חשוב, כי צריך לדעת דברים. בגלל זה אהבתי את התיכון, בגלל כל הדברים האלה... כל האירועים ההזויים האלה שבמקום שיעור כימיה מכינים בירה... דברים כאלה. זה היה אדיר.

עוד דבר זה הסיפורים שסיפרו לנו, זה היה משהו באמת מאוד משמעותי, כי זה בעיניי הדברים הכי מיוחדים. סיפורים, נראה לי זה גם היה שיטת למידה הכי טובה מבחינתי, שבאמת זה נכנס חזק, באמת אני זוכרת המון סיפורים.

בהרבה דברים, בנוכחות של הפעילה, אז כן דורשים ממך, דורשים ממך להשקיע, להתקדם, להתפתח. אבל לא מודדים אותך יחסית למישהו אחר ואני חושב שזה מונע הרבה לחצים ובעיות נפשיות שיכולים להיגרם לילדים בגיל הזה...

שקידמו אותנו כל הזמן לשאול, לחשוב לא להיות נגיד כמו הבגרות, אלא להסתכל בצורה יותר עמוקה, גם ההקשר. בעיניי זה אחד הדברים החשובים, וגם ההקשר הרוחני הוא חשוב.

אני חושבת שקודם כל הלמידה הייתה בשבילי חוויה נורא משמעותית, כמעט כל התקופות, פשוט חוויה של לימוד, של העמקה, בעצם פעם ראשונה שהרגשתי שאני לומדת דברים לעומק, מבינה אותם והם מאתגרים אותי ומפריים אותי, באמת זו חוויה נורא ראשונית שהייתה לי בבית ספר, שאני לומדת.

3. על האומנות

כמעט כל הבוגרים דברו על העשייה האמנותית

בוגר ולדורף: "בהרבה דברים, בנוכחות של הפעילה, אז כן דורשים ממך, דורשים ממך להשקיע, להתקדם, להתפתח. אבל לא מודדים אותך יחסית למישהו אחר ואני חושב שזה מונע הרבה לחצים ובעיות נפשיות שיכולים להיגרם לילדים בגיל הזה."

טכס בוגרי תיכון וולדורף בהונולולו, הוואי

בוגר ולדורף:
 "הצגות! למה?
 אני חושבת
 שבעיקר
 ההתמודדות
 שלי עם עצמי
 בלהופיע מול
 קהל. אתה יוצר
 מאל"ף ועד
 ת"ו, עם קבוצת
 אנשים שמאוד
 קרובים אליך
 וזה נקודת שיא
 כזאת, אלה
 דברים שאני
 אזכור כל החיים,
 עד היום אנחנו
 יכולים לשבת
 ולשיר שיר
 מהצגה בכיתה
 י"י."

רק בתלם, אלא בשאלה. כולם כל הזמן, בהתפתחות, בשאלה, בניסיון לשיחה שזה היה מאוד משמעותי. הדברים המובאים כאן הם על קצה המזלג מחוויית בוגרי בית הספר אודות תקופת לימודיהם בבית ספר ולדורף. הם נגעו כמובן במוטיבים נוספים רבים, אך מפאת קוצר היריעה הבאתי רק כמה מהבולטים ביותר.

בקצרה אומר שמסקנות המחקר מראות שבצורה אישית מאד, כל בוגרת בדרכה שלה וכל בוגר בדרכו שלו, נראה שבוגרי בית ספר ולדורף פוסעים את דרך גורלם עם יכולות, כישורים וביטחון רב. בשלושת המישורים העיקריים שנבחנו במחקר: שנת שירות, שירות צבאי ולימודים אקדמיים העידו רוב רובם של הבוגרים על יכולת התמודדות גבוהה. רבים גם קשרו יכולת זו לדרך התחנכותם הייחודית. איכות דומה באה לידי ביטוי גם בדברי אנשים שראו אותם מבחוץ. יחד עם זה, מה שמייחד את המחקר ועושה אותו, להערכתנו, מרגש ונוגע ללב הוא התיאורים של הבוגרים כיצד הם מתמודדים, סיפורם האישי וכמובן הדרך החינוכית של חינוך ולדורף שעומדת כל הזמן ברקע.

זכות גדולה נפלה בחלקי בעריכת מחקר זה. המפגשים עם הבוגרים היו תמיד מרגשים, מפתיעים, אותנטיים וצבעיים בכנות ופתיחות. כל הבוגרים עמם נפגשתי פתחו את עצמם בפניי ללא סייג ותארו את חייהם בצורה מאד אישית. עבורי היתה זו עוד דרך לפגוש את גורלי כמחנך ולדורף ולבחון את מה שעשינו אבל גם את מה שלא הצלחנו לעשות. אני רוצה להודות מקרב לב לכל הבוגרים שלקחו חלק במחקר. כאמור ספר המתעד את המחקר המלא ייצא בשבועות הקרובים לאור בהוצאת הרדוף.

גלעד גולדשמידט הוא ממקימי בית ספר ולדורף הרדוף ומחנכו הראשון. מחבר הספר "עולמה של הילדות - ילדות, חינוך וליווי הילד מנקודת המבט של חינוך ולדורף". gilad@harduf.org

ומציגים אותם... אני זוכרת את זה ממש בתור ההצגה הראשונה שלנו ועם השנה את ההתפתחות של זה עד י"ב. כי באמת זה כאילו הכניס לתוכו את הכול. ההצגות היו מבחינתי... מכל האספקטים שיש: העבודה עם הדמות, העבודה עם הדיבור. האספקט החברתי הוא אדיר שם, הגיבוש אני חושב הוא ענק. הצגות! למה? אני חושבת שבעיקר ההתמודדות שלי עם עצמי בלהופיע מול קהל. אני זוכרת תמיד את התחושה של הפחד ואני, יש לי פחד קהל נוראי ותחושה של התעלות אחרי שהייתי מצליחה להתגבר על זה ולהופיע ולהשתתף בהצגה ובאמת בתחושה של להיות חלק ממשהו גדול, שאתה יוצר מאל"ף ועד ת"ו, עם קבוצת אנשים שמאוד קרובים אליך וזה נקודת שיא כזאת, זה דברים שאני אזכור כל החיים, עד היום אנחנו יכולים לשבת ולשיר שיר מהצגה בכיתה י'.

5. על ערכים מוסר ורוח

פן נוסף שעלה בראיונות הוא נושא הערכים, המוסר וגם הרוחניות שהיה עבור מספר בוגרים פן חשוב ביותר של הווית בית הספר:

לדעתי הפן הזה של ערכים יש בו משהו מאוד בולט בבית ספר, כי הכול כזה מסתובב סביב זה. זה שכל נושא האדם והכבוד חי שם מגיל נורא צעיר שזה כאילו מובן מאליו, אנחנו יוצאים עם הערך הזה של לקבל ולהכיל...

זה לא היה חינוך ערכי חיצוני, אלא הוא נבע מתוך עצם הפעילות, עצם המפגש וההדרכה. אני לא זוכרת את זה כמשהו שמונחת עליי, כמשהו חיצוני, אלא כמשהו שנובע מתוך הסיפורים... משהו אורגני. מספיק להסתכל על כל הילדים שיוצאים מהבית ספר הזה ולראות.

קודם כל זה שבכלל כל המורים מקבלים את זה ופועלים מתוך מקום שכלל אמונה באלוהים, ברוח, לא רק בחומר. אני חושבת שזה נותן המון, זה פתח הרבה. זה גם מפתח, כי זה מעלה שאלות. זה לא שאתה הולך